

BİST Aydın ve Denizli şehir endekslerinde yer alan şirketlerin çevresel sürdürülebilirlik kodlarıHüseyin Önlem Ersöz¹Filiz Gülsevin Ersöz²**Özet**

Doğal çevremizi önce şehirlerimizle kuşattık, sonra işgal ettik şimdi de yok etmek üzereyiz. Ekonomik, toplumsal ve çevre faaliyetlerimizin, doğal kaynaklarımız üzerinde yıpratıcı etkileri olmaktadır. Bu etkileri yavaşlatmamız ve çevreyi korumamız gerektiği söylemi gündemimizi meşgul etmektedir. Fakat, bu söylemin başarısı, uzun vadede stratejik uygulamalarla mümkün olabilir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma kavramı ve bu kavramın, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik boyutları öne çıkmaktadır. Toplum, işletmelere sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında çeşitli roller vermiştir. Bu nedenle çalışmanın amacı, işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik farkındalığını analiz ederek bazı öneriler geliştirebilmektir. Bu amaçla, çalışmada Borsa İstanbul Aydın ve Denizli şehir endekslerinde yer alan 10 işletmenin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki durumları incelenmiştir. Çalışmada işletmelerin kurumsal web siteleri ve faaliyet raporlarından elde edilen ikincil veriler kullanılmıştır. Veri seti içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışma sonuçlarına göre işletmeler çevresel sürdürülebilirlikte en çok malzemeler, enerji, su ve atıklar konusunda duyarlıdır. Biyolojik çeşitlilik, nakliye, tedarikçi ve çevresel şikayet mekanizmaları konularına çok az yer vermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Çevresel Sürdürülebilirlik, Borsa İstanbul, Aydın, Denizli**JEL Kodları:** M14, Q56**Environmental sustainability codes of companies in BIST Aydın and Denizli city indices****Abstract**

We first surrounded our natural environment with our cities, then occupied it and now we are about to destroy it. Our economic, social and environmental activities have wearing effects on our natural resources. The discourse that we need to slow down these effects and protect the environment occupies our agenda. However, the success of this discourse can only be possible with strategic applications in the long run. In this context, the concept of sustainable development and its economic, social and environmental sustainability dimensions come to the fore. Society has given businesses various roles in ensuring sustainable development. Therefore, the aim of the study is to analyze the environmental sustainability awareness of enterprises and so on to develop suggestions. For this purpose, the environmental sustainability status of 10 companies in Borsa İstanbul Aydın and Denizli city indexes were examined in this study. In the study, secondary data obtained from corporate websites and annual reports of enterprises were used. The data set was subjected to content analysis. According to the results of the study, businesses are most sensitive about materials, energy, water and wastes in environmental sustainability. They gave little consideration to biodiversity, transport, supplier and environmental grievance mechanisms.

Keywords: Sustainability, Environmental Sustainability, Borsa İstanbul, Aydın, Denizli**JEL Codes:** M14, Q56**1. Giriş**

Sürdürülebilir çevrede kalkınma konusu dünya üzerindeki tüm devletlerin sorunudur. Kalkınmak ve refah için feda ettiğimiz çevrenin korunması gelecek nesillere bırakılabilecek en önemli miraslarımızdan birisi olmalıdır. Böyle olduğu içindir ki 2016 yılında yürürlüğe giren; Paris Anlaşması'nı 195 ülke imzalamıştır. Türkiye'de bu anlaşmaya taraf olan ülkelerden biri olup; anlaşmayı 2021 yılında yasallaştırmıştır. Paris Anlaşması, sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması bağlamında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS)'nin uygulamasını geliştirmeyi hedeflemektedir (Dış İşleri Bakanlığı, 2022 ve Avrupa Birliği Delegasyonu, 2022). Doğal kaynakların üretim ve tüketimin sürdürülebilirliğine hizmet ettiği yaklaşımda doğal çevre sadece

¹ Corresponding Author, Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye, hoersoz@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6604-1783

² Öğretim Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye, fersoz@pau.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4179-6282

ekonomik açıdan dikkate alınmaktadır. Oysa ekonomik etkinliklerle beraber çevremizin korunması da gereklidir (Yıkılmaz, 2011:14). Çünkü doğal dengenin bozulması dönüşü mümkün olmayan çevresel sorunlara yol açabilir. Tüm bunlara ek olarak oluşacak çevresel sorunların, insanlara da zarar vermesi muhtemeldir.

Sürdürülebilirlik kavramı, içinde bulunduğumuz yüzyılın önemli konularından biri olmasından dolayı her zaman iş dünyasında, bilimsel çevrelerde, ulusal ve uluslararası düzeyde gündemini korumakta ve tartışılmaktadır. Çünkü kalkınma ve refah için çevresel dengeye verilen zararın tamiri kilit oyuncuların sürdürülebilirlik konusunda aldıkları ve alacakları kararlarla şekillenecektir. İşletmeler de bu kilit oyuncularından biri olup çevresel sürdürülebilirliğin uygulama alanında yadsınamaz rolleri bulunmaktadır.

Borsa İstanbul (2014a:6)'un Şirketler İçin Kurumsal Sürdürülebilirlik Rehberi'ne göre; işletmeler açısından sürdürülebilirlik kavramının, ekonomik, çevresel, sosyal ve olmak üzere üç temel boyutu olup; bu boyutlar işletme yönetimi açısından genellikle kurumsal sürdürülebilirlik teması içinde ele alınmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirliğin çok kapsamlı bir konu olduğu söylenebilir. Bu nedenle çalışma, işletmeler açısından kentleşmeye bağlı çevresel sürdürülebilirlik boyutu ile sınırlandırılmıştır. Bu amaçla çalışmada, Borsa İstanbul (BİST)'da Aydın ve Denizli şehir endekslerinde yer alan 10 işletmenin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki durumları incelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma doğrudan ve dolaylı bir şekilde şehirlerin çevresel denge / ekosistem üzerinde etkili olan işletmeleri konu almaktadır.

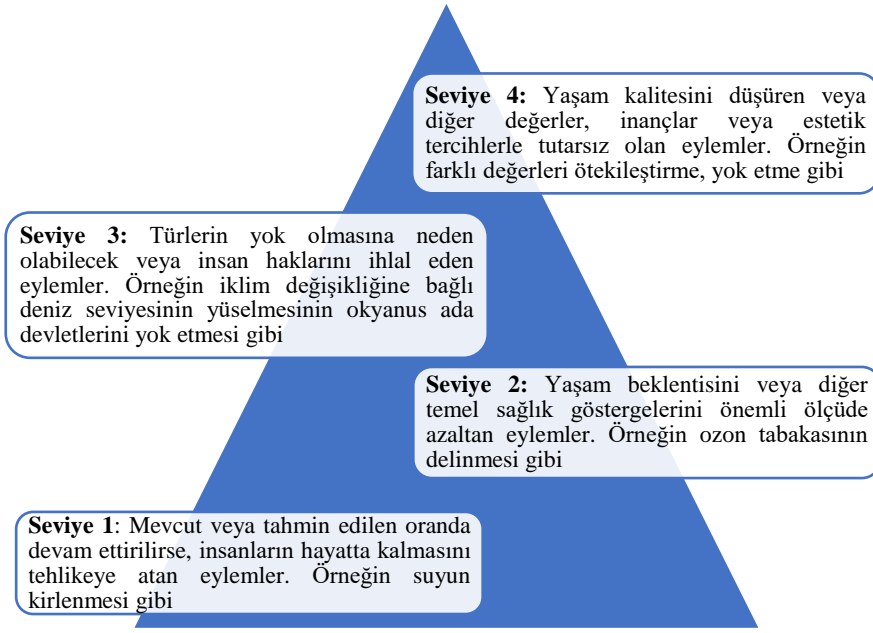
Çalışmanın ilk kısmında kısaca öncelikle sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve çevresel sürdürülebilirlik kavramlarına yer verilmiş, ikinci kısımda araştırma yöntemi, üçüncü kısımda araştırma bulguları ve nihayetinde ise sonuç kısmı ele alınmıştır. Bu çalışma etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik kelimesi Latince “*sustinere ve sus tenere* (tr: desteklemek, korumak, sürdürmek) ve *susceptibilis* (ing: capable, sustainable, susceptible; tr: yetenekli, sürdürülebilir, duyarlı) kelimelerinden türetilmiştir (Özgen, 2019: 2). Nachhaltigkeit (Almanca sürdürülebilirlik terimi) kelimesinin ilk kez 1713 yılında “Ormandaki ağaçları yenileri yetişmeden kesim yapmama” anlamında kullanıldığı kabul edilmektedir (Kuhlman & Farrington, 2010:3437). Bu bağlamda sürdürülebilirlik kavramı, 19. Yüzyılın ilk yarısında akademik tartışmalarda belirgin biçimde kendine yer bulmaya başlamıştır. Bu konudaki tartışmaların konusu; tarımda, ormancılıkta ve balıkçılıkta yenilenebilir kaynakların durumu konusunda ortaya çıktığı söylenebilir (Tıraş, 2012:59). İlginç olan Türk Dil Kurumu (TDK)'nun sözlüğüne böyle bir kelime henüz eklenmemiştir. Belki de bu durumun nedeni Türkiye’de toplumun büyük bir bölümünün doğal çevre yıkımını önemsememesi veya bu konuda politikalar oluşturmada yetersiz kalması olabilir.

Dahası sürdürülebilirlik kavramı sorunlu bir terimdir. Doğası gereği öznel ve kötü tanımlanmıştır. Bunun sebebi geniş bir konu ve gündemi içermesi olabilir. Çünkü sürdürülebilirlik kavramı, çevrecilik, sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk gibi konulara kaynak oluşturmaktadır (Sheehy & Farneti, 2021:6). Örneğin White (2013: 25) tarafından yapılan bir çalışmada, sürdürülebilirliğin insanlar üzerinde *çevre, sosyal, ekonomi, yaşam, sistem, doğal kaynaklar, insan, kalkınma, ihtiyaçlar, gelecek nesiller, toplum, üretim, zaman, dünya, nesil, ekolojik süreç, toplantı, büyüme ve eşitlik* gibi kavramları çağrıştırdığı ortaya çıkmıştır.

Şekil 1. Sürdürülebilirlik Hiyerarşisi

Kaynak: Marshall ve Toffel, 2005: 675

Şekil 1, sürdürülebilirlik kavramının günümüzde kullanıldıkları anlamları içermektedir. Bir sürdürülebilirlik tehdidinin aciliyeti ve ciddiyeti, hangi seviyenin dikkate alındığına bağlıdır. Sürdürülebilirlik hiyerarşisi, sürdürülebilirliğin bilim adamları, politikacılar, şirketler ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) tarafından benimsenen çeşitli eylemleri ve düzeyleri içermektedir.

Sürdürülebilirlik kavramının tarihi gelişiminde belli başlı aşamaları Tablo 1'deki gibi özetleyebiliriz:

Tablo 1. Sürdürülebilirliğin Tarihi Gelişimi

1972-Birleşmiş Milletler (BM) Stokholm Konferansı	Sürdürülebilir Kalkınma kavramı ilk kez gündeme gelmiştir. Ülkelerin kalkınma çabaları ile çevresel ve ekonomik sorunlarına orta yol bulma girişimi.
1987-Brundtland Raporu: "Bizim Ortak Geleceğimiz"	Sürdürülebilir kalkınma, 1987 yılında BM tarafından yayınlanan raporda "gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkanlarını tehlikeye sokmadan bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılamak" olarak tanımlanmıştır.
1992-Rio Zirvesi (BM Çevre ve Kalkınma Konferansı)	172 devlet katılmıştır. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi imzaya açılmıştır.
1997-Kyoto Protokolü (BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)	Karbondioksit ve sera gazı salınımlarını azaltımı konusunda protokole imza atan ülkeler bazı taahhütler vermiştir. Protokol 2005 yılında Rusya'nın protokole katılımıyla yürürlüğe geçmiştir. Türkiye Kyoto Protokolü'nü 2009 yılında imzalamıştır.
1997-Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative, GRI)	GRI, ABD'deki Çevresel Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu ve Tellus Enstitüsü tarafından BM Çevre Programı desteğiyle kurulmuştur. Girişim 1997 yılında Sürdürülebilirlik Raporlaması (Sustainability Report Guide) Rehberi'ni yayınlamıştır.
2000-BM Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact, UNGC), (BM Binyıl Kalkınma Hedefleri)	Kurumlar tarafından benimsenebilecek ortak bir küresel sürdürülebilir kalkınma kültürünü oluşturma amaçındadır. Sürdürülebilir kalkınma için 8 evrensel amaç yayımlanmıştır. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması da bunlardan biridir.
2005-BM Sorumlu Yatırım Prensipleri Girişimi (UN Principles for Responsible Investment, UN PRI)	12 ülkeden 20 büyük kurumsal yatırımcıdan meydana gelmektedir. Günümüzde aralarında Borsa İstanbul'un olduğu dünya genelinde 1200'den fazla imzacısı bulunmaktadır.
2009-Sürdürülebilir Borsalar Girişimi (Sustainable Stock Exchanges Initiative, SSE)	Borsaların çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularına nasıl katkı sağlayabileceklerini araştırmaktadır.
2012-Rio+20 Zirvesi	"İstedığımız Gelecek (The Future We Want)" başlıklı rapor kamuoyuna sunulmuştur.
2013-Uluslararası Entegre Raporlama (ER) Çerçevesi (Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi, IIRC)	"Uluslararası Entegre Raporlama (ER) Çerçevesi" yayımlanmıştır.
2015-BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	Yoksulluk, iklim değişikliği, ekonomik eşitsizlik, yenilikçilik, sürdürülebilir tüketim, barış ve adalet gibi 17 amaç içermektedir. BM Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin üzerine inşa edilmiştir.
2016-Paris Anlaşması (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)	2015 yılında imzalanmış, 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye 2021 yılında anlaşmaya dahil oldu. İklim değişikliğinin azaltılması, adaptasyonu ve finansmanı hakkındadır.

Kaynak: Borsa İstanbul (2014a:13-14) ve Gündoğan vd, (2016:6) kaynaklarından türetilmiştir.

2.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

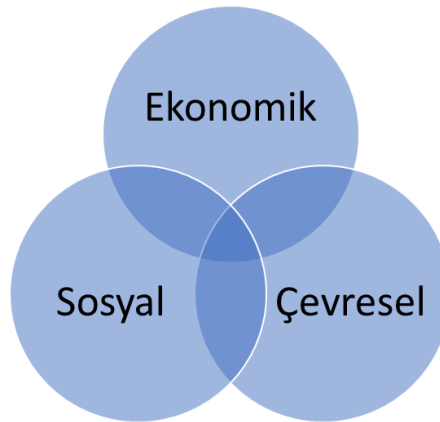
Sürdürülebilir Kalkınma kavramının tarihsel gelişimi sürecine bakıldığında, sadece ekonomik büyümeyi odak noktasına alan insani gelişme politikalarının çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği zaman içinde gündemine aldığı veya almak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır (Gündoğan vd., 2016:6).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının kökeni, 1987’de yayınlanan ve “Brunthland Raporu”na dayanmaktadır. Bu rapor, Dünya Çevresel ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından yayınlanmıştır ve o tarihten beri kurumsal politikaların oluşturulmasında dayanak olarak görülmektedir (Kuhlman and Farrington, 2010:3437). WCED raporunda sürdürülebilir kalkınma “*bugünün ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflerken, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamalarını göz ardı etmeyen faaliyetler bütünü*” şeklinde tanımlanmıştır (WCED,1987:24). O zamandan beri yaygın olarak kullanılan bu tanım, var olan bir şeyi sürdürme kabiliyetine atıfta bulunan sürdürülebilirliğin sözlük tanımı olarak da kabul edilmektedir (Marshall & Toffel, 2005: 673).

Türk Dil Kurumu (TDK) Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü’ünde “sürdürülebilir kalkınma” terimini şu şekilde açıklamıştır (TDK, 2022):

“İktisadi gelişme sürecinin, çevre kirlenmesi, doğal kaynakların tüketilmesi gibi sorunlara yol açtığı farkedilmesi üzerine, bugünün iktisadi büyüme ve kalkınması gerçekleştirilirken, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılayabilmelerine olanak tanınması için özellikle yenilenemez kaynakların kötü kullanımından kaçınılması gereği üzerinde duran bir kalkınma anlayışı”,

Sürdürülebilir kalkınmada ekonomik büyümenin karşılığı, üretim miktarında artış olarak daha dar bir anlam olarak karşımıza çıkarken, kalkınma teriminin ise toplumun tüm kesimlerini de içine alan daha geniş bir anlam ifade ettiği anlaşılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, toplumsal kalkınmanın bir anlık değil süreklilik taşımasını; insan ile doğa arasında denge kurmayı, doğal kaynakların kullanım biçiminin gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına olanak verecek şekilde bugünden planlanmasını ifade etmektedir (Türkiye Çevre Vakfı, 1991:71). Doğal kaynaklara olan talep, nüfusun artışı ve sanayileşmenin hızlanması ile birlikte büyük bir ivme kazanmıştır. Bu ivmelenme doğal kaynakları üzerindeki yıpratıcı etkiyi gözle görülür hale getirmiştir. Sonuçta küreselleşme ve ona bağlı iktisadi faaliyetleri sorgulanır hale getirmiştir. Bu noktada toplumların gelişiminin devamlılığı sorunlu hale gelmektedir (Aksu, 2011:5). Sürdürülebilir kalkınmada en önemli dayanak ortodoks yönetim anlayışından kaynaklanmaktadır. Buna göre ekonomik sürdürülebilirlik tek başına bir işletmenin genel sürdürülebilirliği için yeterli bir koşul değildir (Dyllick & Hockerts, 2002:132). Toplumlar için geçerli olan, işletmeler için de geçerlidir. Sürdürülebilir kalkınmanın uzun dönemde gerçekleştirilmesi için üç boyutun da eş zamanlı gündeme alınması gereklidir (Şekil 2). Bu boyutlar şunlardır (Haris, 2000: 25): [1] Ekonomik Sürdürülebilirlik, [2] Sosyal Sürdürülebilirlik ve [3] Çevresel Sürdürülebilirlik

Şekil 2. Sürdürülebilir Kalkınma Modeli

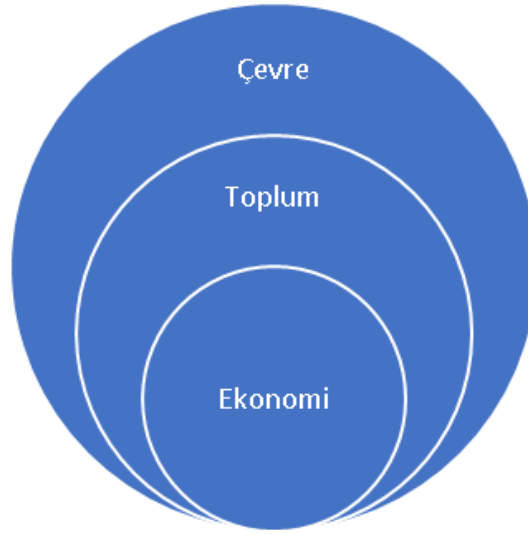
Kaynak: Gündoğan vd., 2016:6

Ekonomik sürdürülebilirlik, ekonomik kaynakların gelecekte de kullanılabilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve bu kaynakların kullanım maliyetlerinin düşürülmesidir (Şen vd., 2018: 21). Herhangi bir ekonomik sürdürülebilirlik sistemi hükümetin politikalarını karşılayan, sektörel dengeleri bozmayan (tarımda veya imalat sektöründe baskı yaratmayan) mal ve/veya hizmet üretebilmeli (Haris, 2000:25). Ekonomik sürdürülebilirlik kaynakların kıt olması ve bunların nasıl yönetileceği ile ilgilidir (Tıraş, 2012: 61).

Toplumsal sürdürülebilirlik, eşitlik (gelir dağılımı, cinsiyet eşitliği gibi), sağlık ve eğitim gibi sosyal hizmetlere ulaşabilme, siyasette hesap verilebilirliği sağlama ve siyasi katılımcılığı ilke edinen bir kavramdır (Şen vd., 2018: 37). Sosyal sürdürülebilirlik sistemi tüm bu toplumsal ihtiyaçları karşılayabilmelidir (Haris, 2000: 25). İnsan odaklıdır (Tıraş, 2012: 61).

Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların dengeli kullanımını ve korunmasının yanında, ekosistemin dış etkilere karşı direncinin artırılmasını amaçlamaktadır (Şen vd., 2018: 34). Çevresel sürdürülebilirlik sisteminde doğal kaynaklar üzerinde yoğun baskı oluşturabilecek, faaliyetlerden kaçınılmalıdır (Haris, 2000:25). Çevresel ekosistemlerin değişen koşullara adapte olma becerisi ile ilgilidir (Tıraş, 2012:61).

Ekonomi, kısıtlar üzerine inşa edilmiştir. İhtiyaçlar ise sonsuzdur. Buna karşın bu ihtiyaçların karşılanması ancak çevreye müdahale ile gerçekleşebilir. Ancak Şekil 3'e göre ekonominin de bazı toplum ve çevre gibi kısıtları vardır. Sürdürülebilir Kalkınma anlayışı zaman içinde Şekil 2'den Şekil 3'e doğru evrilmiştir. Sağlıklı bir çevre olmadan sağlıklı bir toplum ve ekonominin olması mümkün görünmemektedir (Gündoğan vd., 2016: 6). Şekil 3'ü incelerken işletmelerin de ekonomiyi oluşturan unsurlardan biri olduğu dikkate alınmalıdır.

Şekil 3. Ekonomi ve Toplumsal Gelişim Kısıtları

Kaynak: Gündoğan vd., 2016:7

Bu üç boyut aynı zamanda bir işletmenin kurumsal sürdürülebilirlik yönetimi kriterlerini de kapsamaktadır. Çünkü işletmenin başarısı bu üç boyutta gerçekleştirilen çabalar ile ölçülmektedir (Önder, 2017: 939). Kurumsal sürdürülebilirlik yönetimi, bir işletmenin iş yaparken çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini dikkate alan; önceliği şirketin sürdürülebilir kalkınmasına veren; sonra da işletmenin ekonominin ve toplumun sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlayacak şekilde tasarlanmış stratejilerini hayata geçiren bir iş yaklaşımıdır (Joshi & Li, 2016: 2).

2.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaçları ve Hedefleri

Birleşmiş Milletler Binyıl Deklarasyonu 2000 yılında Brezilya'nın Rio şehrinde imzalanmıştır. Deklarasyon sonucunda da Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) yayınlanmıştır. Bunlar 8 ana konuyu kapsamaktadır:

Tablo 2. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri

1. Aşırı yoksulluk ve açlığın bertaraf edilmesi	2. Evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi	3. Cinsiyet eşitliğinin ve kadın haklarının geliştirilmesi
4. Çocuk ölümlerinin azaltılması	5. Anne sağlığının geliştirilmesi	6. HV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla savaş
7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması	8. Kalkınma için küresel bir ortaklığın geliştirilmesi	

Kaynak: Haşcelik, 2015: 23

2015 yılında 8 BHK revize edilmiş ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) yayınlanmıştır. Toplamda 17 SKA ve 169 alt hedef bulunmakta olup 2030 yılına kadar hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Bu 17 SKA'nın ana başlıkları Tablo 3'te verilmiştir:

Tablo 3. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Hedefleri

1. Yoksulluğa son	2. Açlığa son	3. Sağlıklı ve kaliteli yaşam	4. Nitelikli eğitim
5. Toplumsal cinsiyet eşitliği	6. Temiz su ve artma	7. Erişilebilir ve temiz enerji	8. İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme
9. Sanayi, yenilikçilik ve altyapı	10. Eşitsizliklerin azaltılması	11. Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar	12. Sorumlu üretim ve tüketim
13. İklim eylemi	14. Sudaki yaşam	15. Karasal yaşam	16. Barış, adalet ve güçlü kurumlar
17. Amaçlar için ortaklıklar			

Kaynak: Birleşmiş Milletler, www.un.org, 2022

BM SKA'ların tümünün gerçekleşmesi aslında mümkün olmayabilir. Çünkü SKA'ların hayata geçebilmesi için bugün anladığımız üretim ve tüketim anlayışımızı güncellememiz gerekmektedir. Bu güncellemeleri yapmanın güçlüğünün nedenleri arasında doğal kaynakların yönetilememesi, ulusal ve uluslararası gelir dağılımının artışında eşitsizlikler sayılabilir. Bu nedenler küresel refahın, huzurun ve güvenliğinin tehlikede olduğunu işaret etmektedir (Aksu, 2011: 7).

2.4. İktisadi Faaliyetlerinin Çevresel Sürdürülebilirlik Üzerindeki Etkileri

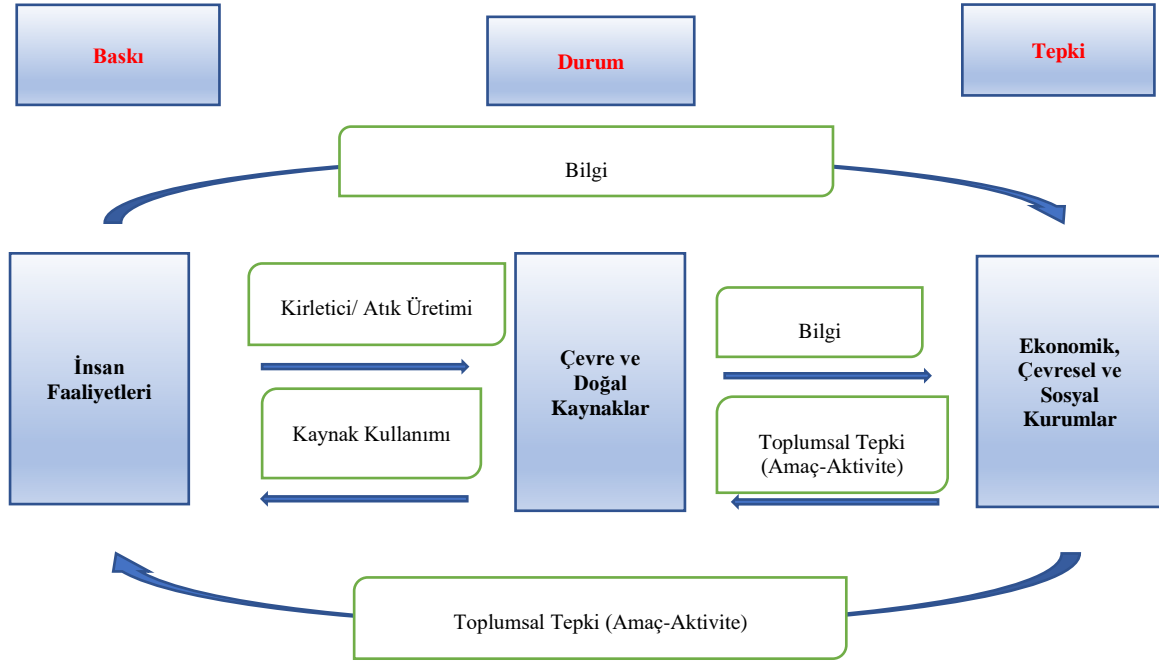
Borsa İstanbul (2014b: 30) yayınladığı bültende çevresel sürdürülebilirliği ve faaliyetleri, şirketlerin operasyonlarını gerçekleştirirken çevre üzerinde oluşturdukları olumsuz etkileri azaltma ya da potansiyel etkileri engellemeyi hedef alan "sorumlu" karar alınması ve uygulamaların bu doğrultuda hayata geçirilmesi olarak tanımlamıştır. Örnek olarak yapı inşasında ve seçiminde doğal ve geri dönüşümlü malzemelerin kullanılması, yeni ofis alanlarında tüm su sensörlü muslukların tercih edilmesi verilebilir.

Sürdürülebilir kalkınma ancak çevre politikalarının sürdürülebilir olmasıyla gerçekleşebilir. Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların sürekliliğinin sağlanması anlamına gelmektedir. Ancak, bu kavramın günümüz insanlığının karşı karşıya olduğu çevre sorunlarını çözebilmesi için; eşitlik, adalet, toplumsallık, demokrasi, insani gereksinim ve çevresel değer kavramlarını bütünüyle kapsamı gerekmektedir (Kaypak, 2011:26). Bugünkü şartlarda her türlü iktisadi faaliyette doğal kaynaklarda bir azalma olması ve çevreye kısmen de olsa zarar verilmesi kaçınılmazdır. Önemli olan, kaynaklardaki bu azalmayı ve çevreye verilen zararı dönüşüm yaparak geri çevirebilmektir (Tıraş, 2012: 60).

İnsanların sonsuz ihtiyaçları ve tatmin duygusu, kalkınmada başat roldedir. Bu ihtiyaçları karşılayabilmek adına yapılan aşırı üretim, çevresel kaynaklar üzerinde baskı oluşturabilir. Herhangi bir limit belirlemeyen büyüme çabaları ekolojik yıkıma neden olabilir. Sonuçta ekonomik büyüme ve kalkınma çevreyi kaçınılmaz olarak değiştirir. Bu nedenle ekonomik işletmelerin çevresel sürdürülebilirliğinin başarısında ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirliklerin de eş zamanlı hayata geçirilmesi esas olmalıdır (Şekil 4).

Çevre kirliliği ve atıklar doğal çevre ve kaynakları baskılamaktadır. Bu baskıların en önemli işaretleri üretim ve tüketim trendleridir. Çevresel baskılar insan sağlığı üzerinde etkilidir. Ekosistemin dengesini bozmaktadır. Toplumsal tepkiler oluşmakta ve yıkıma neden olmaktadır. Oluşan bu tepkiler kimi zaman

kişisel ya da kimi zaman da örgütlü biçimdedir. Bu tepkilerin amacı genellikle insanların neden olduğu çevre kırımına dikkat çekme, önleme, bertaraf etme, doğal kaynakları geri kazanım ve koruma şeklinde oluşmaktadır. Toplumsal-Çevre-Ekonomi sisteminde yer alan geribildirimler Şekil 4’teki PSR (baskı-durum-tepki) modelini işaret etmektedir (Aksu, 2011: 9). Özellikle çevresel sürdürülebilirlikle ilgili uluslararası ve ulusal politikaların başarısı için işletmelerin yönlendirilmesi esas olmalıdır. Bu yönlendirme yasalar yoluyla olabileceği gibi çeşitli teşvik ve desteklerle de olabilir. Günümüzde birçok işletme kamu saygınlığını korumak veya artırmak ve toplumsal baskıları azaltmak adına çevre sorunlarının çözümüne öncülük edebilmektedir.

Şekil 4. OECD Baskı–Durum–Tepki Modeli (The Pressure -State-Response Model /PSR)

Kaynak: OECD, 2003: 21

İnsan faaliyetleri özellikle de üretim faaliyetleri çevre üzerinde büyük baskı oluşturur. Bu baskı çevresel sorunlara ve kirliliğe sebep olur. Genel tabirle çevre kirliliği konusunu, doğal hayatın devamlılığını tehdit eden her şeyi oluşturur. Çevre problemleri çok çeşitli olup genellikle hava kirliliği, su kirliliği, kimyasal atıklar, küresel ısınma ve ozon tabakasının delinmesi gibi problemlerdir (Deniz, 2009: 98).

Türkiye’de insan faaliyetlerinden kaynaklanan çevre sorunlarının nedenleri genel olarak şöyle özetlenebilir (DPT, 1993:29):

- Ekonomik tercihlere öncelik verilmesi
- Yer seçimi kriterlerinin olmaması
- Yatırım projelerinde çevre kriterlerinin gerektiği şekilde dikkate alınmaması
- Kaynak yetersizlikleri
- Yeterli laboratuvar sisteminin bulunmaması
- Standartların eksikliği
- Yeterli envanter ve istatistik bilgilerinin olmaması
- Çevre politikalarının uygulanabilmesi için gerekli tedbirlerin alınmaması
- Yabancı sermaye ile desteklenen kirli teknolojiler

2.5. Çevresel Sürdürülebilirlikle İlgili Bazı Çalışmalar

Dil ve Talaş (2021), “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Başarılı Şirketlerin Çevresel Sürdürülebilirlik Yaklaşımlarına Dair Bir Araştırma” adlı çalışmasında sürdürülebilirlik raporu hazırlayan 19 işletmenin

çevresel sürdürülebilirliğe bakış açılarını ortaya koymuştur. Araştırmada elde edilen raporlar içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda işletmelerin şeffaflıkta gri olduğu, çevre konularında hiç açıklama yapmadığı ya da bu temalarda net olmayan açıklamalar beyan ettiği görülmüştür.

Tıraş (2012), çalışmasında sürdürülebilir kalkınma ve çevre kavramını teorik olarak incelemiştir. Tıraş'a göre, yerel yönetimler, ekonomi ve iş dünyası, çevresel sürdürülebilirlik konusunda teşvik edilmeli, kamuya hesap verilebilirlikleri sağlanmalıdır.

Toprak (2006), çevresel sürdürülebilirlik konusunu mali politikalar çerçevesinde incelemiştir. Çalışmada gelişmekte olan ülkelerin hızla kalkınabilmek için çevresel maliyetleri gözardı ettiği belirtilmiştir. Yabancı sermayeyi ülkeye çekmek için bilinçli olarak etkin çevresel politikalar üretmekten kaçınmaktadırlar.

Türkiye'de sanayi sektöründe yapılan bir araştırmada (Akboşancı vd., 2005: 17) en kirli sektörler; ana kimyasal maddeler sanayi, kimyasal gübre ve tarımsal ilaçlar sanayi, demir-çelik metal ana sanayi, demir-çelik dışında metal ana sanayi, selüloz kağıt ve karton sanayi, metal yapı malzemesi sanayi olarak belirlenmiş; daha az kirli sektörler ise kereste ve parke sanayi, pişmiş kilden yapı gereçleri sanayi, çimento, kireç ve alçı sanayi, taş ve toprağa dayalı sanayi, diğer metal eşya sanayi şeklinde belirlenmiştir.

Uzpak ve Karadeniz (2020) tarafından yapılan bir çalışmada BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketlerin ekonomik, çevresel ve sosyal alanlarda duyarlılık durumları ele alınmıştır. Araştırmada şirketlerin kurumsal web sayfaları ve faaliyet raporları içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Çalışmada GRI ilkeleri karşılaştırma ölçütü olarak tercih edilmiştir.

Deniz (2009), "Sanayileşme perspektifinde kentleşme ve çevre ilişkisi" adlı çalışmada, çevre kirliliğinin en önemli nedeni olarak sanayileşmeyi görmektedir. Kentleşme ise sanayileşmenin bir sonucudur. Buna göre bu iki olgu çevre kirliliğinin çözümünde eş zamanlı olarak ele alınmalıdır. İktisadi faaliyetler çeşitli atıklar meydana getirmekte ve yönetilmesi gereken çevre sorunu ortaya çıkmaktadır.

Moldan ve arkadaşları (2011) çalışmalarında, çevresel sürdürülebilirliği nasıl anladığımızı ve ölçme çabalarını araştırmışlardır. Çalışmaya göre, çevresel sürdürülebilirlik konusu, sürdürülebilir kalkınmanın bir boyutudur. Çalışma, çevresel sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi için kullanılan farklı yaklaşımları ve gösterge türlerini analiz etmektedir. Fakat, çevresel sürdürülebilirlikte doğru ölçümleme yapabilmek zordur. Çünkü nicel ve nitel olarak çok çeşitli göstergelere (ekonomik göstergeler, iklim göstergeleri, kalkınma raporları gibi) ihtiyaç vardır.

Morelli, (2011) çalışmasında "çevresel sürdürülebilirlik" ihtiyacını kabul ederken, bu kavramı anlamamızda ve kullanmamızda karşılaşılan sorunları özetlemektedir. Belirli disiplin alanları bağlamında kavramı tanımlamaya yönelik yaklaşımlar ele alınmıştır. Çevresel sürdürülebilirliği anlayabilmek için insan faaliyetinin doğasına ilişkin ortak algılar genişletilmelidir. Bu amaçla operasyonel anlamda net hedefler ortaya konmalıdır.

Adomako ve Tran (2022), madencilik işletmelerinin çevresel sürdürülebilirlik stratejisinin finansal performanslarını ve rekabet gücünü nasıl etki ettiğini araştırmışlardır. Ek olarak, sürdürülebilir çevre stratejisi ve firma rekabet gücü arasındaki ilişkide pazar yöneliminin düzenleyici rolünü incelenmiştir. 194 madencilik şirketi incelemeye dahil olmuştur. Çalışmaya göre sürdürülebilir çevre stratejilerinin firmaların rekabet gücü ile pozitif olarak ilişkili olduğu söylenebilir.

Miklosik ve Evans (2021) çalışmalarında Avustralya Borsasında işlem gören 100 madencilik işletmesini çevresel sürdürülebilirlik bağlamında incelemiştir. Çalışma yıllık raporlar üzerinden yapılmış anahtar kelimeler taranmıştır (emisyon, karbon ayak izi, iklim değişikliği, çevre kirliliği gibi). Çalışmada GRI standartlarının sınırlılıkları ortaya konmuştur.

Sürdürülebilir kalkınma ve boyutlarından biri olan çevresel sürdürülebilirlik alanında yapılan çalışmaların ışığında insan faaliyetlerinin (üretim, tüketim, kalkınma ve kentleşme gibi) çevresel bir maliyeti olduğu ve çevresel sorunlarının çözümünde tüm kurum ve kuruluşların sorumluluk almaları gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda, işletmelerin de sağlıklı bir kentleşme bağlamında çevresel

sürdürülebilirlik konusunda üstlenmesi gereken rolleri bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı kendi şehirlerinde ekonomik, sosyal anlamda etkili olan işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki duyarlılıklarını ortaya koyabilmektir. Çalışmanın sorusu ise “BİST Aydın ve Denizli şehir endekslerinde yer alan işletmeler çevresel sürdürülebilirlik konusunda duyarlı mıdır? İşletmelerin yıllık faaliyet raporlarında çevresel sürdürülebilirliğin yansımaları var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

3. Araştırma Yöntemi

Sürdürülebilirlik konularında rehberlik eden çeşitli organizasyonlar bulunmaktadır. Bu organizasyonlardan biri de Küresel Raporlama Girişimi (GRI – Global Reporting Initiative)’dir. GRI’nin amacı işletmelere ve diğer kurumlara sürdürülebilirlik raporlamasında evrensel standart oluşturarak ortak bir dil sağlamaktır. GRI uluslararası bağımsız bir kuruluştur (GRI, 2021a). GRI G4 raporlamasında sürdürülebilirlik faaliyetleri ekonomik, çevresel ve sosyal olmak üzere üç ana kategoriye ayrılmıştır. Çalışma GRI raporlamasında yer alan çevresel sürdürülebilirlik kodları üzerine inşa edilmiştir. Söz konusu kodlar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. GRI Kılavuzunda Yer Alan Çevresel Sürdürülebilirlik Kodları

Kod No	Kodlar
Ç1	Malzemeler
Ç2	Enerji
Ç3	Su
Ç4	Biyolojik çeşitlilik
Ç5	Emisyonlar
Ç6	Atık sular ve atıklar
Ç7	Ürün ve hizmetler
Ç8	Uyum
Ç9	Nakliye
Ç10	Genel
Ç11	Tedarikçinin çevresel bakımdan değerlendirilmesi
Ç12	Çevresel şikâyet mekanizmaları

Kaynak: Karadeniz ve Uzpak, 2020:497

Çevresel sürdürülebilirlik kodları işletmelerin kara, hava, su gibi ekosistemlerde etkilerini dikkate almaktadır. Buna göre malzemeler, enerji ve su gibi kodlar üretimde kullanılan girdileri dikkate alırken; emisyonlar ve atıklar üretim süreçleriyle ilgili kodlar çıktıları hedef almaktadır. Tablo 4’de yer alan biyolojik çeşitlilik, nakliye ve ürün ve hizmetlerle ilgili kodlar faaliyetlerden doğan çevresel etkileri, önlemleri ve uyumu içermektedir. Tedarikçinin çevresel bakımdan değerlendirilmesi işletmenin çevresel etki konularında seçici olan işletmelerle çalışmaya dikkat eden politikalar geliştirdiğini göstermektedir. Çevresel şikâyet mekanizmalarının varlığı işletmenin kendisine gelen geri bildirimleri dikkate aldığını ve çözüm geliştirmeye çalıştığını işaret etmektedir (GRI, 2021b:52-63).

Bu çalışmanın temel amacı BİST Aydın ve Şehir endekslerinde yer alan işletmelerin GRI çevresel sürdürülebilirlik bağlamındaki kodları kurumsal web sitelerinde ve yıllık faaliyet raporlarında nasıl sunduklarını karşılaştırarak değerlendirmek ve öneriler geliştirebilmektir.

Tablo 5. BİST Aydın ve Denizli Şehir Endekslerinde Yer Alan İşletmeler

No	İşletme Adı	Şehir
1	Acıpayam Selüloz Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Denizli
2	Aydem Yenilenebilir Enerji A.Ş.	Denizli
3	Konfrut Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Denizli
4	Menderes Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Denizli
5	Mercan Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Denizli
6	Batsöke Söke Çimento Sanayii T.A.Ş.	Aydın
7	Jantsa Jant Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Aydın
8	Granite Hayal Yapı ve Ürünleri Sanayi Ticaret A.Ş.	Aydın
9	Selçuk Gıda Endüstri İhracat İthalat A.Ş.	Aydın
10	Söktaş Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Aydın

Kamu Aydınlatma Platformu (KAP)'nda yer alan bilgilere göre BİST Aydın ve Denizli şehir endekslerinde 1 Kasım 2021 tarihi itibarıyla 10 işletme bulunmaktadır (KAP, 2021). Çalışmanın örneklemini bu 10 işletme oluşturmuştur.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmada veriler gözlem, görüşme ve belgeler yoluyla toplanmaktadır. Bu yollardan biri olan belge toplama ve incelemesi üzerinde çalışılan konu hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel araçların analizini içerir. Çünkü veri çeşitlemesi oluşturmak araştırmanın güvenilir olduğuna dair kanıtlayıcı etkiyi arttırmaktadır. (Kıral, 2020:172-176). Bu çalışmanın verileri ikincil verilerdir. İşletmelerden elde edilen belgeler incelenerek verilere dönüştürülmüştür. Araştırmanın verileri işletmelerin kurumsal web sitelerinden ve 2020 yılına ait faaliyet raporlarından içerik analizi tekniği ile elde edilmiştir.

İçerik analizi özellikle belgelerin sistematik bir biçimde incelenmesi gerektiği durumlarda tercih edilen bir analiz yaklaşımı veya yöntemidir (Ay ve Koca, 2012: 205). İçerik analizi, nitel araştırmalarda diğer analiz tekniklerine kıyasla en sık tercih edilenlerden biridir. Genellikle yazılı ve görsel verilerin analizinde içerik analizi kullanılmakta olup; bu analizde tümdengelim yöntemi uygulanmaktadır. Araştırmacı bu teknikte önceliği araştırmayı kolaylaştıracak konu ile ilişkili kodları geliştirir. Ardından elde edilen bilgi demetinde önceden belirlenmiş olan kodlarla eşleşen şekil, simge, kelime veya cümleleri saymaktadır (Özdemir, 2010: 335). Bu çalışmada içerik analizi için bilgi demeti oluşturabilmek için ilk aşamada araştırılacak olan işletme grubu seçilmiş, ikinci aşamada bu işletmelere ait kurumsal web sayfaları ve faaliyet raporları incelenmiştir. Elde edilen veriler GRI kılavuzunda yer alan çevresel sürdürülebilirlik kodları (Tablo 4) içeriyorsa "1" içermiyorsa "0" kodlaması yapılmıştır. Her iki araştırmacı birbirinden bağımsız olarak analiz yapmış ve elde edilen çıktılar karşılaştırılmıştır. Ortaya çıkan farklılıklar karşılıklı tartışmalar sonucunda giderilerek içerik analizi sonuçlandırılmıştır.

4. Araştırma Bulguları

Borsa İstanbul'da 2009 yılı başından bu yana hesaplanan Şehir Endeksleri, ana üretim ya da faaliyet merkezi aynı şehirde olan şirketlerin paylarından oluşur. Halen Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya ve Tekirdağ için hesaplanmaktadır (BİST, 2021). Bu bölümde BİST Denizli ve Aydın şehir endekslerinde yer alan şirketlere ait bulgulara yer verilmiştir.

4.1. BİST Denizli Şehir Endeksi İşletmelerine İlişkin Bulgular

01 Kasım 2021 tarihi itibarıyla BİST Denizli şehir endeksinde 5 işletme bulunmaktadır. Bu işletmeler selüloz, yenilenebilir enerji, gıda, tekstil ve kimya sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

Tablo 6. BİST Denizli Şehir Endeksi İşletmelerinin Faaliyet Raporlarına Göre Çevresel Sürdürülebilirlik Kodları

İşletme Adı	Kodlar												Σ	%
	Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Ç5	Ç6	Ç7	Ç8	Ç9	Ç10	Ç11	Ç12		
Acıpayam Selüloz A.Ş.	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	0	8	66,7
Aydem Yenilenebilir Enerji A.Ş.	1	1	1	0	0	1	1	1	0	1	0	1	8	66,7
Konfrut Gıda A.Ş.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Menderes Tekstil A.Ş.	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	10	83,3
Mercan Kimya A.Ş.		0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	8,3
Σ	3	3	3	1	2	3	4	2	0	3	1	2		
%	60	60	60	20	40	60	80	40	0	60	20	40		

Tablo 6'ya göre işletmelerin faaliyet raporlarında çevresel sürdürülebilirlik kodlarında en fazla yer verilen uyum (Ç7) kodudur. Hiç yer vermedikleri kod ise nakliye (Ç9) kodu, en az yer verdikleri kodlar ise biyolojik çeşitlilik (Ç4) ve tedarikçinin çevresel bakımından değerlendirilmesi (Ç11) kodu olmuştur. Menderes Tekstil A.Ş. 12 çevresel sürdürülebilirlik kodundan 10 tanesine faaliyet raporunda yer vererek ilk sırada yer almıştır. Konfrut Gıda A.Ş. ise hiçbir kodu faaliyet raporuna dahil etmemiştir.

Tablo 7. BİST Denizli Şehir Endeksi İşletmelerinin Kurumsal Web Sayfalarına Göre Çevresel Sürdürülebilirlik Kodları

İşletme Adı	Kodlar												Σ	%
	Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Ç5	Ç6	Ç7	Ç8	Ç9	Ç10	Ç11	Ç12		
Acıpayam Selüloz A.Ş.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	10	83,3
Aydem Yenilenebilir Enerji A.Ş.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	9	75
Konfrut Gıda A.Ş.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Menderes Tekstil A.Ş.	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	10	83,3
Mercan Kimya A.Ş.	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	4	33,3
Σ	4	4	3	2	4	3	4	3	0	3	3	1		
%	80	80	60	40	80	60	80	60	0	60	60	20		

Tablo 7'ye göre işletmelerin web sayfalarında çevresel kodlardan en fazla yer verdikleri konular malzemeler (Ç1), enerji (Ç2), emisyonlar (Ç5), ürün ve hizmetler (Ç7) olmuştur. Hiç yer vermedikleri kod ise nakliye kodu (Ç9) olmuştur. En az yer verdikleri konu ise çevresel şikayet mekanizmalarıdır (Ç12). Acıpayam Selüloz A.Ş. ve Menderes Tekstil A.Ş. 12 çevresel kodundan 10 tanesine web sayfalarında yer verirken, Konfrut Gıda A.Ş. ise hiç yer vermemiştir.

BİST Denizli şehir endeksinde yer alan işletmeler faaliyetleri ile ilgili politikalarını web sayfalarında beyan ettikleri görülmektedir. Bu beyanlar arasında çevresel sürdürülebilirliğe atıf yaptıkları politikalar mevcuttur. Bunlar genellikle sürdürülebilirlik, çevre, genel çevre, satın alma ve enerji politikaları başlıklarıyla verilmiştir. Sürdürülebilirlik raporu yayınlayan iki işletme bulunmaktadır. Üç işletme TS-EN-ISO 14001:2015 Çevre Yönetim Standardı Belgesine sahiptir. Bu belgeye sahip olan işletmelerin yönetim sisteminin iyileştirilmesinden çevresel performansın iyileştirilmesine yönelik vurgu yapılmaktadır. Kuruluşun politika beyanları ile tutarlı olarak, emisyonlarını, sıvı atıklarını ve katı atıklarını belirlediği seviyelere azaltması beklenilmektedir (TSE, 2022).

4.2. BİST Aydın Şehir Endeksi İşletmelerine İlişkin Bulgular

BİST Aydın şehir endeksinde 01 Kasım 2022 itibarıyla toplam 5 işletme bulunmaktadır. Bu işletmeler çimento, inşaat malzemeleri, jant, gıda ve tekstil alanlarında üretim yapmaktadır.

Tablo 8. BİST Aydın Şehir Endeksi İşletmelerinin Faaliyet Raporlarına Göre Çevresel Sürdürülebilirlik Kodları

İşletme Adı	Kodlar												Σ	%
	Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Ç5	Ç6	Ç7	Ç8	Ç9	Ç10	Ç11	Ç12		
Batisöke A.Ş.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	8,3
Jantsa Jant A.Ş.	1	1	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	5	41,7
Granite Hayal Yapı. A.Ş.	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	2	16,7
Selçuk Gıda A.Ş.	1	1	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	5	41,7
Söktaş Tekstil A.Ş.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	11	91,7
Σ	3	3	2	1	1	4	1	1	1	5	2	0		
%	60	60	40	20	20	80	20	20	20	100	40	0		

Tablo 8'e göre işletmelerin faaliyet raporlarında en fazla tekrarlanan çevresel sürdürülebilirlik kodları genel (Ç10) kod ve atık sular (Ç6) kodu olmuştur. İşletmelerin hiç yer vermedikleri kod ise çevresel şikayet mekanizmaları (Ç12) kodu olmuştur. En az yer verilen kodlar ise biyolojik çeşitlilik (Ç4), emisyonlar (Ç5), ürün ve hizmetler (Ç7), uyum (Ç8) ve nakliye (Ç9) olmuştur. Söktaş Tekstil A.Ş. 12 çevresel sürdürülebilirlik kodundan 11'ine yer vermiştir. Batisöke A.Ş. ise sadece bir koda yer veren işletme olmuştur.

Tablo 9. BİST Aydın Şehir Endeksi İşletmelerinin Kurumsal Web Sayfalarına Göre Çevresel Sürdürülebilirlik Kodları

İşletme Adı	Kodlar												Σ	%
	Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Ç5	Ç6	Ç7	Ç8	Ç9	Ç10	Ç11	Ç12		
Batisöke A.Ş.	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	6	50
Jantsa Jant A.Ş.	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	3	25
Granite Hayal Yapı A.Ş.	1	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	7	58,3
Selçuk Gıda A.Ş.	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	2	16,7
Söktaş Tekstil A.Ş.	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	1	1	8	66,7
Σ	3	4	1	0	2	3	3	4	0	3	2	1		
%	60	80	20	0	40	60	60	80	0	60	40	20		

Tablo 9'a göre işletmelerin web sayfalarında çevresel sürdürülebilirlik kodlarından en fazla yer verdikleri kodlar enerji (Ç2) kodu ve uyum (Ç8) kodu olmuştur. Biyolojik çeşitlik (Ç5) ve nakliye (Ç9) kodlarına hiç yer vermemişlerdir. En az yer verdikleri kodlar ise su (Ç3) ve çevresel şikayet mekanizmaları (Ç12) kodları olmuştur. Söktaş A.Ş. 12 çevresel sürdürülebilirlik kodundan 8 tanesini yer vererek ilk sırayı alırken, Selçuk Gıda A.Ş. sadece iki koda yer vererek son sırayı almıştır.

BİST Aydın şehir endeksindeki işletmelerden web sayfalarında 3 tanesi çevre politikalarını ve 2 tanesi enerji politikalarını yayınlarken hiçbir işletme sürdürülebilirlik politikasını beyan etmemiştir. 3 işletmenin ise TS-EN-ISO 14001:2015 Çevre Yönetim Standardı Belgesi bulunmaktadır.

5. Sonuç

Çevresel sürdürülebilirlik konusu son yıllarda farklı çevrelerde daha fazla tartışılır olmuştur. Bunda hiç kuşku yok ki hızlı kentleşme ve sanayileşmenin yan etkilerinden olan çevre kirliliğinin ve yansımalarının kaygı veren boyutlara ulaşmasıdır. Toplumun tüm paydaşları sürdürülebilir kalkınma ve buna bağlı olarak çevresel sürdürülebilirliğin önemini anlamıştır. Fakat bu konuda ne kadar istekli oldukları özellikle işletmeler açısından tartışmalıdır. Çünkü birçok işletme çevresel sürdürülebilirlik uygulamalarının maliyetine katlanmak istememektedir.

Bu çalışma kendi şehirlerinde ekonomik, sosyal ve çevresel alanlarda etkili olan işletmeleri temel almıştır. İşletmelerin çevresel sürdürülebilirlik konularındaki farkındalıkları GRI çevresel sürdürülebilirlik kodları temel alınarak kurumsal web sayfalarından ve faaliyet raporlarından analiz edilmeye çalışılmıştır. Çevresel sürdürülebilirlik kodları işletmelerin yayınlamış olduğu sürdürülebilirlik raporlarına göre faaliyet raporları ve web sayfalarında daha az yer bulabilmektedir. Bu durum araştırmanın da kısıtını oluşturmuştur.

Çalışmaya dahil olan BİST Aydın ve Denizli şehir endekslerindeki işletmeler çevresel sürdürülebilirlikte en çok malzemeler, enerji, su ve atıklar konusunda duyarlıdır. İlk üçü üretim girdileri ile ilişkilidir. Yani işletmeler üretimde kullandıkları malzemeleri yenilenebilir olup olmadıklarına göre değerlendirebilmektedir. Kullandıkları enerjinin ve suyun kaynağını, tüketimlerini ve tasarruf kaygılarını raporlarına veya web sitelerine yansıtmaktadırlar. Atıklar ise üretim süreçlerindeki çıktılarla ilgilidir. Faaliyet raporlarına ve web sitelerine göre işletmelerin çevresel etkileri en aza indirecek atık yönetimi uygulamaları (arıtma tesisi, ayrıştırma ve geri kazanım gibi) mevcuttur.

Biyolojik çeşitlilik, nakliye ve çevresel şikayet mekanizmaları konularına çok az değinmişlerdir. Oysa ki Aydın ve Denizli şehirleri biyolojik çeşitlilik açısından korunması gereken bir çok türe ev sahipliği yapmaktadır. İşletmeler doğrudan etki etmese dahi dolaylı olarak biyolojik çeşitliliğe zarar verebilir. Bu şehirlerde 2 milli park, 5 tabiat parkı ve ulusal öneme haiz 2 sulak alan barındırmaktadır. Ayrıca Ege Bölgesi'nin en önemli havzalarından Büyük Menderes Havzası bu şehirlerin parçasıdır (Tarım Orman Bakanlığı, 2022). Çevresel şikayet mekanizmalarının kurulması ve işletilmesi işletmelerin çevresel sürdürülebilirliğe daha duyarlı olmalarını sağlayabilir. Sahadan alınan geri bildirimler vasıtasıyla hızlı çözümler geliştirilebilir. Tedarikçinin çevresel bakımdan değerlendirilmesi de az yer verilen çevresel sürdürülebilirlik kodlarından. Ancak işletmelerin tedarikçilerle ilgili çevresel sürdürülebilirlik politikaları geliştirmesi, daha fazla işletmenin sürdürülebilirlik konularına duyarlı olmasını sağlayabilir.

Çalışmaya dahil olan işletmeler faaliyet raporlarında kurumsal web sayfalarına göre daha az çevresel sürdürülebilirlik konularına yer verme eğilimindedirler. Genel olarak Denizli işletmelerinin çevresel sürdürülebilirlik konusunda Aydın işletmelerine kıyasla daha duyarlı oldukları söylenebilir. Denizli'deki işletmeler web sayfalarında ayrı başlıklar halinde sürdürülebilirlik politikalarını beyan ederken Aydın'daki işletmeler beyan etme ihtiyacı duymamıştır. Ayrıca Denizli'deki iki işletmenin sürdürülebilirlik raporu bulunmaktadır. GRI kılavuzunda yer alan çevresel sürdürülebilirlik kodları işletmelerin web sayfalarında yayınladıkları faaliyet raporlarına kıyasla daha fazla yer almaktadır. İşletmelerin faaliyet raporlarında belli bir standart bulunmamaktadır. Gelecek dönemlerde kamuoyunu aydınlatmak adına ekonomik konuların yanında sosyal ve çevresel konularla ilgili daha fazla ayrıntıya yer verilebilir.

Çalışmada benzer araştırmalardan farklı olarak BİST şehir endekslerinde yer alan şirketlere odaklanmıştır. Kentlerimizin bir parçası olan bu işletmeler sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşılmasında öncülük etmelidir. Ancak bu şekilde tüm paydaşlara yayılan ekonomik, sosyal ve çevresel refaha ulaşabiliriz. Çalışma işletmelerin faaliyet raporları ve kurumsal web sayfalarında ulaşılabilen verilerle sınırlıdır. Gelecekteki çalışmalarda işletme sahiplerinin, yöneticilerin ve çalışanların da görüşleri araştırmalara dahil edilebilir.

Kaynakça

- Adomako, S., & Tran M. D. (2022). Sustainable environmental strategy, firm competitiveness, and financial performance: Evidence from the mining industry. *Resources Policy*, 75 (March), 102515, 1-8, <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2021.102515>
- Akbostancı, E., Tunç, İ., & Türüt Aşık, S. (2005). İmalat sanayi ve kirlilik: Bir kirliliği endüstri sığınağı olarak Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(1), 3-28, https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001417
- Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma ve çevre*. Güney Ege Kalkınma Ajansı.
- Avrupa Birliği Delegasyonu. (2022). <https://iklim.csb.gov.tr/paris-anlasmasi-i-98587>, Erişim tarihi: 25/01/2022
- Ay, Ü., & Koca, A. İ. (2012). "İSO 500 listesindeki işletmelerin misyon, vizyon ve değerlerinin içerik analizi". *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 201-210
- Birleşmiş Milletler. (2022). *Sürdürülebilir kalkınma hedefleri*, <https://www.un.org/development/desa/disabilities/envision2030.html>, Erişim tarihi: 20/01/2022
- Borsa İstanbul. (2014a). *Şirketler için sürdürülebilirlik rehberi*. Borsa İstanbul Yayınları
- Borsa İstanbul. (2014b). *Borsa İstanbul sürdürülebilirlik bülteni*. Borsa İstanbul Yayınları
- Borsa İstanbul. (2022). *BİST şehir endeksleri*. <https://borsaistanbul.com/tr/sayfa/164/sehir-endeksleri>, Erişim Tarihi: 11/11/2021
- Deniz, M. H. (2009). Sanayileşme perspektifinde kentleşme ve çevre ilişkisi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 19, 95-105.
- Dışişleri Bakanlığı. (2022). <https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 20/01/2022
- Dil, E., & Talaş, Z. (2021). Türkiye'de faaliyet gösteren başarılı şirketlerin çevresel sürdürülebilirlik yaklaşımlarına dair bir araştırma. *İş Ahlakı Dergisi*, 14(2), 201-241. <https://doi.org/10.12711/tjbe.2021.14.2.2714>
- DPT. (1993). *Sanayi ve Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. DPT yayını, 2324 -ÖİK:420, Ankara
- Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11, 130-141. <https://doi.org/10.1002/bse.323>

- GRI. (2021a). *Global Reporting Initiative*. <https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>, Erişim Tarihi: 10/12/2021
- GRI. (2021b). *G4 sürdürülebilirlik raporlaması kılavuzları*. Global Reporting Initiative, <https://surdurulebilirlik.garantibbva.com.tr/media/1059/turkish-g4-part-one.pdf>, Erişim Tarihi: 18/12/2021
- Gündoğan, A. C., Turhan, E., Aydın, C. İ., & Berke, M. S. (2016). *100 Maddede sürdürülebilirlik rehberi*. Doğru, B. (Ed.), SKD Türkiye, Ekologos Sürdürülebilirlik Hizmetleri, İstanbul
- Harris, J. (2000). Basic principles of sustainable development, dimensions of sustainable development, Edit: Bawa, K. S and Seidler R., *Eolls Publishers/UNESCO*, vol.1, Oxford, United Kingdom
- Hasçelik, E. (2015). *Binyıl kalkınma hedefleri ve yoksul odaklı büyüme: yükselen ekonomiler üzerine amprik bir analiz*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Ankara
- Joshi, S., & Li, Y. (2016). What is corporate sustainability and how do firms practice it? A management accounting research perspective. *Journal of Management Accounting Research*, 28(2), 1-22, <https://DOI: 10.2308/jmar-10496>
- KAP. (2021). *BİST Aydın Şehir Endeksi ve BİST Denizli Şehir Endeksi*. <https://www.kap.org.tr/tr/Endeksler>, Erişim Tarihi:01/11/2021
- Karadeniz, E., & Uzpak, B. D. (2020). Borsa İstanbul sürdürülebilirlik endeksinde sürekli olarak yer alan şirketlerin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin analizi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 492-511. <https://doi: 10.25287/ohuiibf.667720>
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 19-33
- Kıral, B. (2020). Nitel bir analiz yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189
- Kuhlman, T., & Farrington J. (2010). What is sustainability?. *Sustainability*, 2, 3436-3448. <https://doi:10.3390/su2113436>
- Marshall, J. D., & Toffel, M. W. (2005). Framing the elusive concept of sustainability: a sustainability hierarchy. *Environmental Science & Technology*, 39(3), 673-682
- Miklosik, A. & Evans, N. (2021). Environmental sustainability disclosures in annual reports of mining companies listed on the Australian Stock Exchange (ASX). *Heliyon*, 7(7), e07505, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e07505>
- Modan, B., Janouskova, S., & Hak, T. (2012). How to understand and measure environmental sustainability: indicators and targets. *Ecological Indicators*, 17, 4-13. <https://doi:10.1016/j.ecolind.2011.04.033>
- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: a definition for environmental professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 1-9. <https://doi: 10.14448/jes.01.0002>
- OECD. (2003). *OECD environmental indicators development, measurement and use*. <https://www.oecd.org/environment/indicators-modelling-outlooks/24993546.pdf>
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343
- Önder, Ş. (2017). İşletme karlılığına kurumsal sürdürülebilirliğin etkisi: BİST'te bir uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(4), 937-936
- Özgen, N. (2019). *Sürdürülebilirlik kavramı ve kullanım alanları*. Özgen, N ve Kahyaoğlu, M.(Ed.), *Sürdürülebilir Kalkınma*. Pegem Akademi: Ankara

- Sheehy, B., & Farneti, F. (2021). Corporate social responsibility, sustainability, sustainable development and corporate sustainability: What is the difference, and does it matter?. *Sustainability*, 13(11), 59-65. <https://doi.org/10.3390/su13115965>
- Şen, H., Kaya, A., & Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. *Ekonomik Yaklaşım*, 29(107), 1-47, doi: 10.5455/ey.39101
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2022). <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/menu/26/Korunan-Alanlar>, Erişim Tarihi:08/03/2022
- TDK. (2022). *Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Bilimleri Sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09/01/2022
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73
- Türkiye Çevre Vakfı. (1991). *Ortak geleceğimiz, dünya çevre ve kalkınma komisyonu*. (B. Çorakçı, Çev.), Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara
- Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde çevre politikaları ve mali araçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 146-169.
- TSE. (2022). *Türkiye Standartları Enstitüsü* <https://www.tse.org.tr/Icerik/DuyuruDetay?DuyuruID=4287#:~:text=%C3%87evre%20Y%C3%B6netim%20Sistemi%20standard%C4%B1n%C4%B1n%20TS,olan%20kurulu%C5%9Flara%20artan%20tan%C4%B1n%C4%B1rl%C4%B1k%20sa%C4%9Flamakta%C4%B1r>, Erişim Tarihi: 11/01/2022
- WCED. (1987). *Development and international economic co-operation: environment*, A/42/427, World Commission on Environment and Development, General Assembly of UN, <https://digitallibrary.un.org/record/139811?ln=en#record-files-collapse-header>, Erişim Tarihi: 05/01/2022
- White, M. A. (2013). Sustainability: I know it when I see it. *Ecological Economics*, 86, 213-217. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2012.12.020>
- Yıkılmaz, R. F. (2011). *Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve Türkiye için yöntem geliştirilmesi*. (Uzmanlık alan tezi). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2820, Ankara

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Business, Economics and Management Research Journal'ın hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir. Bu çalışma etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %70

2. yazar katkı oranı : %30